YHTEISÖJEN TUOMIOISTUIMEN TUOMIO (viides jaosto)

16 päivänä marraskuuta 2000 *

Asiassa C-286/98 P,

Stora Kopparbergs Bergslags AB, kotipaikka Falun (Ruotsi), edustajinaan asianajajat A. Riesenkampff ja S. Lehr, Frankfurt am Main, prosessiosoite Luxemburgissa asianajotoimisto R. Faltz, 6 rue Heinrich Heine,

valittajana,

jossa valittaja vaatii muutoksenhaussaan yhteisöjen tuomioistuinta kumoamaan Euroopan yhteisöjen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen (laajennettu kolmas jaosto) asiassa T-354/94, Stora Kopparbergs Bergslags vastaan komissio, 14.5.1998 antaman tuomion (Kok. 1998, s. II-2111),

vastapuolena:

Euroopan yhteisöjen komissio, asiamiehinään oikeudellinen neuvonantaja J. Currall ja oikeudellisen yksikön virkamies R. Lyal, prosessiosoite Luxemburgissa c/o saman yksikön virkamies C. Gómez de la Cruz, Centre Wagner, Kirchberg,

vastaajana ensimmäisessä oikeusasteessa,

* Oikeudenkäyntikieli: englanti.

YHTEISÖJEN TUOMIOISTUIN (viides jaosto),

toimien kokoonpanossa: jaoston puheenjohtaja A. La Pergola sekä tuomarit M. Wathelet (esittelevä tuomari), D. A. O. Edward, P. Jann ja L. Sevón,

julkisasiamies: J. Mischo,
kirjaaja: R. Grass,

ottaen huomioon esittelevän tuomarin kertomuksen,

kuultuaan julkisasiamiehen 18.5.2000 pidetyssä istunnossa esittämän ratkaisuehdotuksen,

on antanut seuraavan

tuomion

1 Stora Kopparbergs Bergslags AB on yhteisöjen tuomioistuimeen 27.7.1998 toimittamallaan valituskirjelmällä hakenut muutosta EY:n tuomioistuimen perussäännön 49 artiklan nojalla ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen asiassa T-354/94, Stora Kopparbergs Bergslags vastaan komissio, 14.5.1998 antamaan tuomioon (Kok. 1998, s. II-2111; jäljempänä valituksenalainen tuomio), jolla ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on osittain kumonnut EY:n perustamissopimuksen 85 artiklan soveltamisesta (IV/C/33.833 — Kartonki) 13 päivänä heinäkuuta 1994 tehdyn komission päätöksen 94/601/EY (EYVL L 243, s. 1; jäljempänä päätös) ja hylännyt kanteen muilta osin.

Tosiseikat

2 Komissio määräsi päätöksessään 19:lle yhteisössä kartonkia tuottavalle ja toimittavalle yritykselle sakkoja EY:n perustamissopimuksen 85 artiklan 1 kohdan (josta on tullut EY 81 artiklan 1 kohta) rikkomisesta.

3 Valituksenalaisesta tuomiosta ilmenee, että päätös oli tehty sen johdosta, että British Printing Industries Federation, joka on suurinta osaa Yhdistyneen kuningaskunnan kartonkipakkausteollisuudesta edustava etujärjestö, ja Fédération française du cartonnage olivat vuonna 1990 tehneet epävirallisia kanteluja komissiolle, ja niiden tarkastusten johdosta, joita komission virkamiehet, jotka toimivat 6 päivänä helmikuuta 1962 annetun neuvoston asetuksen N:o 17 (perustamissopimuksen 85 ja 86 artiklan ensimmäinen täytäntöönpanoasetus; EYVL 1962, 13, s. 204) 14 artiklan 3 kohdan nojalla, olivat huhtikuussa 1991 tehneet ennalta ilmoittamatta useiden kartonkialan yritysten ja järjestöjen tiloissa.

4 Näiden tarkastusten yhteydessä sekä tietoja ja asiakirjoja koskevien pyyntöjen johdosta saadun aineiston perusteella komissio päätyi siihen, että kyseiset yritykset olivat osallistuneet perustamissopimuksen 85 artiklan 1 kohdan rikkomiseen (useimmissa tapauksissa) vuoden 1986 puolivälistä ainakin vuoden 1991 huhtikuuhun. Tämän vuoksi komissio päätti panna vireille edellä mainitun määräyksen soveltamista koskevan menettelyn ja lähetti 21.12.1992 päivätyllä kirjeellä väitetiedoksiannon kullekin näistä yrityksistä, jotka kaikki vastasivat siihen kirjallisesti. Yhdeksän yritystä pyysi tulla kuulluksi suullisesti.

5 Menettelyn lopuksi komissio antoi päätöksen, jossa määrätään seuraavaa:

"1 artikla

Buchmann GmbH, Cascades SA, Enso-Gutzeit Oy, Europa Carton AG, Finnboard — the Finnish Board Mills Association, Fiskeby Board AB, Gruber & Weber GmbH & Co KG, Kartonfabriek de Eendracht NV (joka käyttää toiminimeä BPB de Eendracht NV), NV Koninklijke KNP BT NV (aikaisemmin Koninklijke Nederlandse Papierfabrieken NV), Laakmann Karton GmbH & Co KG, Mo Och Domsjö AB (MoDo), Mayr-Melnhof Gesellschaft mbH, Papeteries de Lancey SA, Rena Kartonfabrik AS, Sarrió SpA, SCA Holding Ltd (aikaisemmin Reed Paper & Board (UK) Ltd), Stora Kopparbergs Bergslags AB, Enso Española SA (aikaisemmin Tampella Española SA) ja Moritz J. Weig GmbH & Co KG ovat rikkoneet EY:n perustamissopimuksen 85 artiklan 1 kohtaa siten, että

— Buchmann ja Rena ovat noin vuoden 1988 maaliskuusta ainakin vuoden 1990 loppuun,

— Enso Española on ainakin vuoden 1988 maaliskuusta ainakin vuoden 1991 huhtikuun loppuun,

— Gruber & Weber on ainakin vuodesta 1988 vuoden 1990 loppuun ja

— muut ovat vuoden 1986 puolivälistä ainakin vuoden 1991 huhtikuuhun

osallistuneet sopimukseen ja yhdenmukaistettuun menettelytapaan, jotka ovat peräisin vuoden 1986 puolivälistä ja joiden mukaisesti Euroopan yhteisön kartongintoimittajat

— tapasivat säännöllisesti salaisissa ja vakiintuneeksi tavaksi muodostuneissa kokouksissa neuvotellakseen ja päättääkseen alan yhteisestä kilpailunrajoittamissuunnitelmasta,

— sopivat säännöllisistä hinnankorotuksista kunkin tuotelaadun osalta kunakin kansallisena valuuttana,

— suunnittelivat ja toteuttivat useita samanaikaisia ja yhdenmukaisia hinnankorotuksia kaikkialla Euroopan yhteisössä,

— saavuttivat yhteisymmärryksen tärkeimpien tuottajien markkinaosuuksien pysyttämisestä vakiotasoilla, mutta siten, että niitä saatettiin joskus muuttaa,

— toteuttivat — alkuvuodesta 1990 lähtien aina vain useammin — yhdenmukaistettuja toimenpiteitä toimitusten valvomiseksi yhteisön markkinoilla varmistaakseen edellä mainittujen yhdenmukaistettujen hinnankorotusten toteuttamisen,

— edellä mainittuja toimenpiteitä tukeakseen vaihtoivat kaupallisia tietoja toimituksista, hinnoista, tuotantoseisokeista, tilauskannoista ja koneiden käyttöasteista.

2 artikla

Edellä 1 artiklassa mainittujen yritysten on välittömästi lopetettava edellä mainitut kilpailusääntöjen rikkomiset, elleivät ne ole sitä jo tehneet. Niiden on kartonkialan toiminnassaan vastedes oltava tekemättä sopimuksia ja noudattamatta yhdenmukaistettuja menettelytapoja, joilla voi olla sama tai samanlainen tarkoitus tai vaikutus, mukaan luettuna kaikki sellainen kaupallisten tietojen vaihto

a) jonka avulla siihen osallistuvat voivat suoraan tai epäsuorasti saada tietoja muiden tuottajien tuotannosta, myynnistä, tilauskannoista, koneiden käyttöasteista, myyntihinnoista, kustannuksista tai markkinointisuunnitelmista,

b) jonka avulla edistetään, helpotetaan tai rohkaistaan alan yhteistä reagointia hintojen osalta tai tuotannon valvontaa, vaikkei mitään yrityskohtaisia tietoja ilmaistaisikaan,

tai

c) joka mahdollistaa sen, että asianomaiset yritykset voivat seurata minkä tahansa hintaa tai markkinaosuuksien jakoa yhteisössä koskevan nimenomaisen tai hiljaisen sopimuksen täytäntöönpanoa tai noudattamista.

Kaikkia sellaisia yleisten tietojen vaihtoa koskevia järjestelmiä, joihin ne ovat liittyneet, kuten Fides-järjestelmää tai sen seuraajaa, on hallinnoitava siten, että sen ulkopuolelle on jätettävä paitsi sellaiset tiedot, joista voidaan saada selville yksittäisten tuottajien toiminta, myös kaikki uusien tilausten ja tilauskantojen tilaa sekä tuotantokapasiteetin suunniteltua käyttöastetta koskevat tiedot (näissä

tapauksissa silloinkin, kun tiedot yhdistetään) tai kunkin koneen tuotantokapasiteettia koskevat tiedot.

Tämäntyyppisissä tietojenvaihtojärjestelmissä saa kerätä ja levittää ainoastaan sellaisia tuotantoa ja myyntiä koskevia yhdistettyjä tilastotietoja, joita ei voida käyttää edistämään tai helpottamaan yhteistä toimintaa alalla.

Yritysten on pidättäydyttävä myös kaikesta sellaisesta tietojen vaihdosta, jolla on merkitystä kilpailulle ja jota ei ole erikseen sallittu, sekä kaikista kokouksista tai muusta yhteydenpidosta vaihdettujen tietojen merkityksen tai sen tutkimiseksi, miten ala tai yksittäinen tuottaja mahdollisesti tai todennäköisesti reagoi näihin tietoihin.

Tarvittavien muutosten tekemiseksi mahdollisesti olemassa oleviin tietojenvaihtojärjestelmiin annetaan kolmen kuukauden määräaika, joka alkaa tämän päätöksen tiedoksiantamisesta.

3 artikla

Seuraaville yrityksille määrätään 1 artiklassa todetuista rikkomisista sakkoa seuraavasti:

— —

xvii) Stora Kopparbergs Bergslags AB:lle sakkoa 11 250 000 ecua;

— — .”

6 Valituksenalaisesta tuomiosta käy lisäksi ilmi tosiseikoista seuraavaa:

”9 Päätöksen mukaan rikkominen tapahtui Product Group Paperboard -nimisessä organisaatiossa (jäljempänä PG Paperboard), joka muodostui useista työryhmistä ja jaostoista.

10 Tämän organisaation yhteyteen perustettiin vuoden 1986 puolivälissä Presidents Working Group (jäljempänä PWG), joka muodostui yhteisön tärkeimpien kartongintuottajien (joita oli noin kahdeksan) johtavassa asemassa olevista edustajista.

11 PWG:n tehtävänä oli erityisesti keskustella markkinoista, markkinaosuuksista, hinnoista ja kapasiteeteista ja harjoittaa näiden osalta yhteistoimintaa. Se teki erityisesti yleisluonteisia päätöksiä siitä, milloin ja minkä suuruisina tuottajien oli toteutettava hinnankorotukset.

12 PWG raportoi President Conferencelle (jäljempänä PC), johon osallistuivat (melko säännöllisesti) melkein kaikkien kyseessä olevien yritysten toimitusjohtajat. Nyt kyseessä olevana aikana PC kokoontui kahdesti vuodessa.

13 Vuoden 1987 lopulla perustettiin Joint Marketing Committee (jäljempänä JMC). Sen pääasiallisena tarkoituksena oli yhtäältä päättää, voitiinko hintoja korottaa, ja jos voitiin, niin miten, ja toisaalta määritellä yksityiskohtaisesti, miten PWG:n maittain ja suurimpien asiakkaiden osalta päättämät hinta-aloitteet toteutetaan, minkä tarkoituksena oli saada aikaan yhdenmukainen hintajärjestelmä Euroopassa.

14 Economic Committee (jäljempänä talousjaosto) keskusteli muun muassa hintavaihteluista kansallisilla markkinoilla ja yritysten tilauskannoista ja raportoi päätelmistään JMC:lle tai vuoden 1987 loppuun saakka JMC:n edeltäjälle Marketing Committeelle. Talousjaoston jäseninä oli useimpien kyseessä olevien yritysten markkinointi- ja/tai myyntijohtajia, ja se kokoontui useita kertoja vuodessa.

15 Lisäksi päätöksestä ilmenee komission katsoneen, että PG Paperboardin toimintaa tuki se tietojen vaihto, jota harjoitettiin omaisuudenhoitoyhtiö Fidesin välityksellä, jonka kotipaikka on Zürich (Sveitsi). Päätöksen mukaan useimmat PG Paperboardin jäsenet toimittivat Fidesille kausiraportteja tilauksista, tuotannosta, myynnistä ja kapasiteetin käytöstä. Näitä raportteja käsiteltiin Fides-järjestelmässä, ja yhdistetyt tiedot lähetettiin järjestelmään osallistuville.

16 Kantaja Stora Kopparbergs Bergslags AB (jäljempänä Stora) omisti Euroopan suurimpiin kartongintuottajiin kuuluvan Kopparforsin, jo ennen kuin se vuonna 1990 hankki omistukseensa saksalaisen paperialan konsernin Feldmühle-Nobelin (jäljempänä FeNo), johon kuului muun muassa kartongintuottaja Feldmühle (päätöksen 11 perustelukappale). Feldmühle omisti jo tuolloin Papeteries Béghin-Corbehemin (jäljempänä CBC).

17 Päätöksen mukaan Feldmühle, Kopparfors ja CBC osallistuivat kartelliin koko sen ajan, jota päätös koskee. Lisäksi päätöksessä todetaan, että Feldmühle ja CBC osallistuivat PWG:n kokouksiin.

18 Aiemmat kartongintuottajat Kopparfors ja Feldmühle on sittemmin yhdistetty, ja nykyään ne muodostavat Stora-konsernin Billerud-ryhmän.

19 Päätöksen 158 perustelukappaleessa todetaan seuraavaa: 'Stora myöntää olevansa vastuussa tytäryhtiöidensä Feldmühlen, Kopparforsin ja CBC:n osallistumisesta kilpailusääntöjen rikkomiseen sekä ajalta ennen kuin konserni hankki ne omistukseensa että sen jälkeiseltä ajalta'. Komissio on lisäksi sen perusteella, että Feldmühle ja CBC osallistuivat PWG:n kokouksiin, katsonut kantajan kuuluneen kartellin 'johtajiin' ja olevan tämän johdosta erityisessä vastuussa."

7 Niistä muista 18 yrityksestä, joihin päätös kohdistuu, 16 yritystä sekä ne neljä suomalaisyritystä, jotka kuuluivat Finnboard-nimiseen yhdistykseen ja jotka tämän vuoksi oli velvoitettu maksamaan Finnboardille määrätty sakko yhteisvastuullisesti tämän kanssa, nostivat kanteen päätöksestä (asiat T-295/94, T-301/94, T-304/94, T-308/94—T-311/94, T-317/94, T-319/94, T-327/94, T-334/94, T-337/94, T-338/94, T-347/94, T-348/94 ja T-352/94 sekä yhdistetyt asiat T-339/94—T-342/94).

Valituksenalainen tuomio

Päätöksen kumoamista koskeva vaatimus

8 Valittaja perusti päätöksen kumoamista koskevan vaatimuksensa yhteen kanneperusteeseen, jonka mukaan se ei ole päätöksen oikea adressaatti. Valittaja väitti, ettei sen voitu katsoa olevan vastuussa kilpailusääntöjen rikkomisesta seuraavista syistä:

— Sen ei voitu katsoa olevan vastuussa kyseisestä kilpailusääntöjen rikkomisesta kilpailusääntöjä rikkoneiden yhtiöiden oikeudellisena seuraajana, koska kyseiset yhtiöt olivat edelleen olemassa;

— Edellytykset sille, että se olisi voitu asettaa komission päätöskäytännön ja oikeuskäytännön mukaan vastuuseen kilpailusääntöjen rikkomisesta konsernissa, eivät myöskään olleet täyttyneet. Stora ei aikana, jota päätös koskee, nimittäin todellisuudessa ollut valvonut kyseisten kolmen yhtiön (Kopparfors, Feldmühle ja CBC) myyntipolitiikkaa. Valittaja kiisti myös komission väitteen, jonka mukaan emoyhtiö voidaan asettaa vastuuseen tytäryhtiönsä kilpailunvastaisesta toiminnasta pelkästään sillä perusteella, että emoyhtiö omistaa sen täysin.

9 Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on lausunut tähän seuraavaa:

"78 Kuten on jo todettu, arvioitaessa niitä syitä, joiden perusteella komissio osoitti päätöksen kantajalle, on tukeuduttava väitetiedoksiannossa olleisiin yrityskohtaisiin tietoihin. Näistä tiedoista ilmenee, että kantajan on katsottu

olevan vastuussa Kopparforsin, Feldmühlen ja CBC:n toiminnasta, koska se on Stora-konsernin emoyhtiö.

79 Vakiintuneen oikeuskäytännön mukaan se, että tytäryhtiö on erillinen oikeushenkilö, ei riitä sulkemaan pois sitä mahdollisuutta, että emoyhtiön voidaan katsoa olevan vastuussa sen toiminnasta; näin on erityisesti silloin, kun tytäryhtiö ei määrää toiminnastaan markkinoilla itsenäisesti vaan noudattaa olennaisilta osin emoyhtiön sille antamia ohjeita (ks. erityisesti em. asia ICI v. komissio, tuomion 132 ja 133 kohta).

80 Koska kantaja ei ole tässä asiassa kiistänyt sitä, että se saattoi ratkaisevasti vaikuttaa Kopparforsin myyntipolitiikkaan, yhteisöjen tuomioistuimen oikeuskäytännön mukaan on tarpeetonta tutkia, onko se tosiasiallisesti käyttänyt tätä valtaa. Koska Kopparfors on ollut kantajan täysin omistama tytäryhtiö 1.1.1987 alkaen, se väistämättä noudattaa emoyhtiön toimintaperiaatteista päättävien, yhtiöjärjestyksen mukaisten toimielinten hahmottelemia toimintaperiaatteita (ks. em. asia AEG v. komissio, tuomion 50 kohta). Joka tapauksessa on todettava, ettei kantaja ole tuonut esiin mitään todistetta, joka tukisi sen väittämiä, joiden mukaan Kopparfors toimi kartonkimarkkinoilla itsenäisenä oikeudellisena yksikkönä määräten myyntipolitiikastaan suurimmaksi osaksi itse ja joiden mukaan Kopparforsilla oli oma hallituksensa, jossa oli myös konsernin ulkopuolisia jäseniä.

81 Feldmühlen ja CBC:n osalta on muistutettava, että Feldmühle hankki vuosina 1988 ja 1989 omistukseensa CBC:n koko osakekannan, ja tästä yhtiöstä tuli Feldmühlen täysin omistama tytäryhtiö. On lisäksi kiistatonta, että kantaja teki vuoden 1990 huhtikuussa ostosopimuksia noin 75 prosentista FeNo-konsernin — johon Feldmühle kuului — osakkeita osakkeiden tosiasiallisen siirron tapahtuessa kuitenkin vasta vuoden 1990 syyskuussa. Lopuksi on todettava kantajan itsensä maininneen, että se hankki vuoden 1990 lopulla pienosakkaiden osakkeita siten, että se omisti 97,84 prosenttia FeNo:n osakkeista.

82 Kantaja ei ole kiistänyt myöskään sitä, että silloin kun se hankki FeNo-konsernin osake-enemmistön omistukseensa, kaksi tähän konserniin kuuluvaa yhtiötä eli Feldmühle ja CBC osallistuivat siihen kilpailusääntöjen rikkomiseen, johon kantajan täysin omistama tytäryhtiö Kopparfors myös osallistui. Koska kantajan on katsottava olevan vastuussa Kopparforsin toiminnasta, komissio on väitetiedoksiannon yrityskohtaisissa tiedoissa aiheellisesti korostanut — —, ettei kantaja ole voinut olla tietämätön Feldmühlen ja CBC:n kilpailunvastaisesta toiminnasta.

83 Komissio on näin ollen voinut katsoa kantajan olevan vastuussa Feldmühlen ja CBC:n toiminnasta ajalta ennen kuin kantaja hankki ne omistukseensa ja sen jälkeiseltä ajalta. Kantajan oli emoyhtiön ominaisuudessa ryhdyttävä tytäryhtiöitään kohtaan kaikkiin toimenpiteisiin sen estämiseksi, että ne jatkavat sellaista kilpailusääntöjen rikkomista, josta emoyhtiö tiesi.

84 Tätä johtopäätöstä ei heikennä se kantajan väite, jonka mukaan sillä ei ollut Saksan lainsäädännön mukaan valtaa vaikuttaa ratkaisevasti Feldmühlen myyntipolitiikkaan eikä niin muodoin CBC:nkään myyntipolitiikkaan. Kantaja ei ole edes väittänyt, että se olisi yrittänyt saada kyseisen kilpailusääntöjen rikkomisen loppumaan vaikkapa pyytämällä sitä Feldmühlen hallitukselta.

85 Kun edellä oleva otetaan huomioon, komissiolla oli oikeus katsoa kantajan olevan vastuussa kyseisten yhtiöiden toiminnasta. Kantajan käyttäytyminen hallinnollisessa menettelyssä tukee tämän toteamuksen oikeellisuutta, sillä se esiintyi suhteessa komissioon Stora-konsernin yhtiöiden ainoana edustajana kyseisen kilpailusääntöjen rikkomisen osalta (ks. vastaavasti asia 374/87, Orkem v. komissio, tuomio 18.10.1989, Kok. 1989, s. 3283, 6 kohta). Lopuksi on todettava, että se, että päätös on päätetty osoittaa kantajalle, on niiden yleisten perusteiden mukaista, joita komissio on päätöksen 143 perustelukappaleessa todennut käyttävänsä — —, koska useat Stora-konsernin yhtiöt olivat osallistuneet päätöksessä tarkoitettuun kilpailusääntöjen rikkomiseen.

86 Tästä seuraa, että kanneperusteen toista osaa ei voida hyväksyä, joten kanneperuste on hylättävä kokonaisuudessaan."

10 Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin ei ole hyväksynyt päätöksen 2 artiklan ensimmäisen kohdan b ja c alakohtaan sisältyviä kieltoja siltä osin, kuin kielloilla pyritään estämään sellaisten puhtaasti tilastollisten tietojen vaihto, jotka eivät ole yrityskohtaisia tai yksilöitävissä, koska ne ylittävät sen, mikä on välttämätöntä todetun toiminnan palauttamiseksi lainmukaiseksi. Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on tämän vuoksi kumonnut päätöksen 2 artiklan ensimmäisen, toisen, kolmannen ja neljännen kohdan, lukuun ottamatta seuraavia kappaleita:

"Edellä 1 artiklassa mainittujen yritysten on välittömästi lopetettava edellä mainitut kilpailusääntöjen rikkomiset, elleivät ne ole sitä jo tehneet. Niiden on kartonkialan toiminnassaan vastedes oltava tekemättä sopimuksia ja noudattamatta yhdenmukaistettuja menettelytapoja, joilla voi olla sama tai samanlainen tarkoitus tai vaikutus, mukaan luettuna kaikki sellainen kaupallisten tietojen vaihto

a) jonka avulla siihen osallistuvat voivat suoraan tai epäsuorasti saada tietoja muiden tuottajien tuotannosta, myynnistä, tilauskannoista, koneiden käyttöasteista, myyntihinnoista, kustannuksista tai markkinointisuunnitelmista.

Kaikkia sellaisia yleisten tietojen vaihtoa koskevia järjestelmiä, joihin ne ovat liittyneet, kuten Fides-järjestelmää tai sen seuraajaa, on hallinnoitava siten, että sen ulkopuolelle on jätettävä tiedot, joista voidaan saada selville yksittäisten tuottajien toiminta."

Sakon poistamista tai sen alentamista koskeva vaatimus

11 Valittaja perusti sille määrätyn sakon poistamista tai alentamista koskevan vaatimuksensa ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimessa kanneperusteeseen, jonka mukaan asetuksen N:o 17 15 artiklaa oli rikottu. Kanneperuste jakaantui viiteen osaan: sakkojen määrää koskevaa perusteluvelvollisuutta oli rikottu, valittajan ei olisi saanut katsoa kuuluneen kartellin "johtajiin", komissio oli arvioinut kartellin vaikutukset virheellisesti, komission olisi pitänyt ottaa valittajan toteuttama kilpailusääntöjen noudattamisohjelma huomioon lieventävänä asianhaarana ja komissio oli sakkojen suuruutta määrätessään käyttänyt perustana "asiaankuulumattomia seikkoja".

12 Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin hylkäsi nämä väitteet. Valituksessa esitettyjen valitusperusteiden takia valituksenalaisesta tuomiosta esitetään ainoastaan perustelut, jotka koskevat Storan kanneperusteen ensimmäistä, toista ja viidettä osaa.

Ensimmäinen osa, jonka mukaan sakkojen määrää koskevaa perusteluvelvollisuutta oli rikottu

13 Valittaja väitti ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimessa, että komission olisi pitänyt päätöksessä selittää, millä tavalla eri yrityksille määrättyjen sakkojen suuruus oli määrätty.

14 Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on lausunut tähän seuraavaa:

"117 Vakiintuneen oikeuskäytännön mukaan yksittäispäätöstä koskevan perusteluvelvollisuuden tavoitteena on mahdollistaa se, että yhteisöjen tuomioistuimet voivat valvoa päätöksen laillisuutta, ja antaa sille, jota asia koskee, riittävät tiedot sen arvioimiseksi, onko päätös asianmukainen vai onko siinä mahdollisesti sellainen virhe, jonka perusteella sen pätevyys voidaan riitauttaa, kuitenkin niin, että tämän velvollisuuden laajuus riippuu kyseisen päätöksen luonteesta ja siitä asiayhteydestä, missä se on tehty (ks. mm. asia T-49/95, Van Megen Sports v. komissio, tuomio 11.12.1996, Kok. 1996, s. II-1799, 51 kohta).

118 Kun on — kuten tässä tapauksessa — kyse päätöksestä, jolla useille yrityksille määrätään sakkoja yhteisön kilpailusääntöjen rikkomisesta, perusteluvelvollisuuden laajuus on määrättävä ottaen huomioon se, että rikkomisten vakavuus on määritettävä useiden seikkojen perusteella, joihin kuuluvat erityisesti asian erityisolosuhteet, asiayhteys ja sakkojen varoittava vaikutus, mutta niistä perusteista, jotka on välttämättä otettava huomioon, ei kuitenkaan ole vahvistettu sitovaa tai tyhjentävää luetteloa (asia C-137/95 P, SPO ym. v. komissio, määräys 25.3.1996, Kok. 1996, s. I-1611, 54 kohta).

119 Komissiolla on kunkin sakon määrää vahvistaessaan lisäksi harkintavaltaa, eikä voida katsoa, että se olisi tätä tehdessään velvollinen soveltamaan tarkkaa matemaattista kaavaa (ks. vastaavasti asia T-150/89, Martinelli v. komissio, tuomio 6.4.1995, Kok. 1995, s. II-1165, 59 kohta).

120 Sakkojen yleisen tason määräämisessä huomioon otetut perusteet on ilmoitettu päätöksen 168 perustelukappaleessa ja yksittäisten sakkojen suuruuden määräämisessä huomioon otetut perusteet 169 perus-

telukappaleessa. Yksittäisten sakkojen osalta komissio on lisäksi päätöksen 170 perustelukappaleessa selvittänyt, että PWG:n kokouksiin osallistuneiden yritysten on pääsääntöisesti katsottu olleen kartellin 'johtajia' ja muiden yritysten kartellin 'rivijäseniä'. Komissio on päätöksen 171 ja 172 perustelukappaleessa todennut, että Renalle ja kantajalle määrättäviä sakkoja on alennettava huomattavasti sen huomioon ottamiseksi, että ne ovat olleet aktiivisesti yhteistyössä komission kanssa, ja että kahdeksan muun yrityksen sakoista voidaan tehdä suhteessa pienempi alennus, koska ne eivät ole väitetiedoksiantoon antamissaan vastauksissa kiistäneet niitä tärkeimpiä tosiasiaväitteitä, joihin komission niitä vastaan esittämät väitteet perustuivat.

121 Komissio on sekä ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimelle jättämissään kirjelmissä että tämän esittämään kirjalliseen kysymykseen antamassaan vastauksessa selittänyt, että sakot on laskettu sen liikevaihdon perusteella, jonka kukin niistä yrityksistä, joille päätös on osoitettu, on vuonna 1990 saanut yhteisön kartonkimarkkinoilta. Yrityksille on siten määrätty sakkoja, joiden perustaso on 9 tai 7,5 prosenttia tästä yrityskohtaisesta liikevaihdosta sen mukaan, onko yritys ollut kartellin 'johtaja' vai muu. Komissio on lisäksi ottanut huomioon eräiden yritysten mahdollisen yhteistyöhalukkuuden komissiossa käydyssä menettelyssä. Kahden yrityksen sakkoa on tästä syystä alennettu kahdella kolmasosalla, kun taas eräiden muiden yritysten sakkoa on alennettu yhdellä kolmasosalla.

122 Komission toimittamasta taulukosta, joka sisältää yksittäisten sakkojen määrän vahvistamista koskevia tietoja, ilmenee, että vaikka sakkojen suuruutta ei ole määrätty soveltamalla pelkästään edellä mainittuja lukuja tiukan matemaattisesti, luvut on kuitenkin otettu järjestelmällisesti huomioon sakkoja laskettaessa.

123 Päätöksessä ei kuitenkaan täsmennetä, että sakot on laskettu kunkin yrityksen yhteisön kartonkimarkkinoilta vuonna 1990 saaman liikevaihdon perusteella. Perusprosentteja 9 ja 7,5, joista suurempaa käytettiin laske-

taessa 'johtaja'-yrityksille määrättäviä sakkoja ja pienempää laskettaessa 'rivijäseninä' olleille yrityksille määrättäviä sakkoja, ei myöskään mainita päätöksessä. Siinä ei mainita myöskään Renalle ja kantajalle sekä kahdeksalle muulle yritykselle myönnettyjen alennusten prosenttimääriä.

124 Tässä asiassa on ensinnäkin katsottava, että kun päätöksen 169—172 perustelukappaletta tulkitaan ottaen huomioon päätöksessä oleva yksityiskohtainen selvitys niistä tosiasiaväitteistä, joita päätöksen kutakin adressaattia kohtaan on esitetty, on katsottava, että näissä perustelukappaleissa on riittävä ja asiassa merkityksellinen selvitys kunkin yrityksen osalta kilpailusääntöjen rikkomisen vakavuuden ja keston määrittämisessä huomioon otetuista arviointiperusteista (ks. vastaavasti asia T-2/89, Petrofina v. komissio, tuomio 24.10.1991, Kok. 1991, s. II-1087, 264 kohta).

125 Toiseksi on todettava, että jos silloin kun kunkin sakon suuruus määrätään ottamalla järjestelmällisesti huomioon tietyt tarkat tiedot, kuten tässä asiassa, päätöksessä mainittaisiin kaikki nämä tekijät, yritykset voisivat paremmin arvioida, onko komissio tehnyt virheitä yksittäisten sakkojen määrää vahvistaessaan ja onko kunkin yksittäisen sakon määrä perusteltu suhteessa sovellettuihin yleisiin perusteisiin. Se, että päätöksessä olisi tässä tapauksessa mainittu kyseiset tekijät eli perusteena käytetty liikevaihto, viitevuosi, käytetyt perusprosentit ja sakkojen alennusprosentit, ei olisi merkinnyt niiden yritysten, joille päätös on osoitettu, tarkan liikevaihdon sellaista implisiittistä ilmaisemista, joka olisi voinut olla perustamissopimuksen 214 artiklan rikkomista. Kuten komissio on itse korostanut, kunkin yksittäisen sakon määrä ei ollut seurausta kyseisten tekijöiden tiukan matemaattisesta soveltamisesta.

126 Komissio on sitä paitsi suullisessa käsittelyssä myöntänyt, ettei mikään olisi estänyt sitä ilmoittamasta päätöksessä niitä tekijöitä, jotka otettiin huomioon järjestelmällisesti ja jotka kilpailupolitiikasta vastaava komis-

sion jäsen ilmaisi päätöksen tekopäivänä pidetyssä lehdistötilaisuudessa. Tältä osin on muistutettava, että vakiintuneen oikeuskäytännön mukaan päätöksen perustelujen on oltava itse päätöksessä ja että komission myöhemmät selitykset voidaan ottaa huomioon vain poikkeuksellisissa olosuhteissa (ks. asia T-61/89, Dansk Pelsdyravlerforening v. komissio, tuomio 2.7.1992, Kok. 1992, s. II-1931, 131 kohta ja vastaavasti em. asia Hilti v. komissio, tuomion 136 kohta).

127 Näistä toteamuksista huolimatta on todettava, että päätöksen 167—172 perustelukappaleessa sakkojen määrän vahvistamisen osalta esitetyt perustelut ovat vähintäänkin yhtä yksityiskohtaisia kuin komission aikaisemmissa, samanlaisia kilpailusääntöjen rikkomisia koskevissa päätöksissä. Vaikka perustelujen virheellisyys on viran puolesta huomioon otettava seikka, yhteisöjen tuomioistuimet eivät päätöksen antamishetkeen mennessä olleet arvostelleet sitä käytäntöä, jota komissio noudatti määräämiensä sakkojen perustelemisessa. Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on ensimmäisen kerran vasta asiassa T-148/89, Tréfilunion vastaan komissio, 6.4.1995 antamassaan tuomiossa (Kok. 1995, s. II-1063, 142 kohta) sekä asiassa T-147/89, Société métallurgique de Normandie vastaan komissio (Kok. 1995, s. II-1057, julkaistu lyhennelmänä), ja asiassa T-151/89, Société des treillis et panneaux soudés vastaan komissio (Kok. 1995, s. II-1191, julkaistu lyhennelmänä), samana päivänä antamissaan tuomioissa korostanut olevan toivottavaa, että yritykset saisivat yksityiskohtaisesti tietää niille määrättyjen sakkojen laskentatavan, ilman että niiden olisi tämän vuoksi nostettava kanne komission päätöksestä.

128 Tästä seuraa, että kun komissio toteaa päätöksessä, että yhteisön kilpailusääntöjä on rikottu, ja määrää rikkomiseen osallistuneille yrityksille sakkoja siten, että se ottaa sakkojen määrää vahvistaessaan järjestelmällisesti huomioon tietyt perusseikat, sen on mainittava nämä seikat itse päätöksessä, jotta ne, joille päätös on osoitettu, voivat tarkastaa, onko sakkojen taso perusteltu, ja arvioida mahdollisen syrjinnän olemassaoloa.

129 Edellä 127 kohdassa mainituissa erityisissä olosuhteissa ja ottaen huomioon se, että komissio on oikeudenkäyntimenettelyssä osoittautunut halukkaaksi esittämään kaikki sakkojen laskentatapaa koskevat asiaan vaikuttavat tiedot, sitä, ettei sakkojen laskentatapaa ole päätöksessä perusteltu erikseen, ei voida tässä asiassa pitää sellaisena perusteluvelvollisuuden rikkomisena, jonka vuoksi olisi perusteltua poistaa sakot kokonaan tai osittain.

130 Kanneperusteen ensimmäistä osaa ei siten voida hyväksyä."

Toinen osa, jonka mukaan valittajan ei olisi saanut katsoa kuuluneen kartellin "johtajiin"

15 Stora väitti ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimessa, että komissio ei olisi saanut katsoa, että kartelli oli pääasiallisesti onnistunut saavuttamaan tavoitteensa, sillä valittajan vastauksessa väitetiedoksiantoon oli yksityiskohtainen selvitys markkinatilanteesta ja niistä syistä, joiden vuoksi hinnankorotuksia koskeneilla sopimuksilla oli vain erittäin vähäinen vaikutus todella noudatettuihin hintoihin.

16 Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on lausunut tähän seuraavaa:

"137 Päätöksen 168 perustelukappaleen seitsemännen luetelmakohdan mukaan komissio on määrännyt sakkojen yleisen tason ottaen muun muassa huomion sen, että kartelli on 'pääasiallisesti onnistunut saavuttamaan tavoitteensa'. On kiistatonta, että tällä viitataan niihin vaikutuksiin, joita päätöksen 1 artiklassa todetulla rikkomisella on ollut markkinoihin.

138 Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin katsoo, että rikkomisen vaikutuksia koskevan komission arvioinnin lainmukaisuuden valvomiseksi riittää, kun tarkastellaan salaisen hintayhteistyön vaikutuksia koskevaa komission arviointia. Ensiksi on nimittäin todettava, että päätöksestä ilmenee, että tavoitteiden pääasiallista saavuttamista koskeva toteamus perustuu suurimmaksi osaksi salaisen hintayhteistyön vaikutuksiin. Näitä vaikutuksia eritellään päätöksen 100—102, 115 ja 135—137 perustelukappaleessa, mutta sitä, onko markkinaosuuksia ja seisokkeja koskeneella salaisella yhteistyöllä ollut vaikutuksia markkinoihin, ei sitä vastoin tarkastella erikseen.

139 Toiseksi on todettava, että salaisen hintayhteistyön vaikutusten tarkastelun perusteella voidaan joka tapauksessa arvioida myös sitä, onko seisokkeja koskevan salaisen yhteistyön tavoite saavutettu, koska viimeksi mainitulla pyrittiin estämään se, että ylitarjonta olisi vaarantanut yhdenmukaistettujen hinta-aloitteiden toteutumisen.

140 Kolmanneksi on todettava, että komissio ei markkinaosuuksia koskeneen salaisen yhteistyön osalta väitä, että PWG:n kokouksiin osallistuneet yritykset olisivat tavoitelleet markkinaosuuksiensa ehdotonta jäädyttämistä. Päätöksen 60 perustelukappaleen toisen kohdan mukaan markkinaosuuksia koskenut sopimus ei ollut muuttumaton, vaan 'sitä muutettiin ja siitä neuvoteltiin uudelleen aika ajoin'. Kun tämä täsmennys otetaan huomioon, komission ei voida katsoa olleen väärässä, kun se on katsonut kartellin pääsääntöisesti saavuttaneen tavoitteensa, vaikkei se ole päätöksessä tarkastellut erikseen markkinaosuuksia koskeneen salaisen yhteistyön onnistumista.

141 Komissio on arvioinut salaisen hintayhteistyön yleisiä vaikutuksia.

142 Kuten komissio on suullisessa käsittelyssä vahvistanut, päätöksessä on tehty ero kolmen erityyppisen vaikutuksen välille. Komissio on lisäksi

perustanut käsityksensä siihen, että tuottajat itse ovat yleisesti ottaen katsoneet hinta-aloitteiden onnistuneen.

143 Ensimmäinen vaikutusten tyyppi, jonka komissio on ottanut huomioon ja jota kantaja ei ole kiistänyt, on muodostunut siitä, että sovitut hinnankorotukset on tosiasiallisesti ilmoitettu asiakkaille. Uusia hintoja on siten käytetty perustana käytäessä asiakaskohtaisia neuvotteluja myyntihinnoista (ks. mm. päätöksen 100 perustelukappale ja 101 perustelukappaleen viides ja kuudes kohta).

144 Toinen vaikutusten tyyppi on muodostunut siitä, että myyntihintojen kehitys seurasi ilmoitettujen hintojen kehitystä. Tältä osin komissio väittää, että 'tuottajat eivät tyytyneet ilmoittamaan sovituista hinnankorotuksista, vaan ne ryhtyivät muutamia poikkeuksia lukuun ottamatta myös konkreettisiin toimenpiteisiin varmistaakseen, että korotukset todella toteutettiin asiakaskunnassa' (päätöksen 101 perustelukappaleen ensimmäinen kohta). Komissio myöntää, että asiakkaat joskus saivat myönnytyksiä korotusten voimaantulopäivän osalta tai asiakaskohtaisia hyvityksiä tai alennuksia, erityisesti suurista tilauksista, ja että 'toteutunut keskimääräinen nettokorotus oli alennusten, hyvitysten ja muiden myönnytysten vähentämisen jälkeen aina pienempi kuin ilmoitetun korotuksen kokonaismäärä' (päätöksen 102 perustelukappaleen viimeinen kohta). Komissio viittaa kaavioihin, jotka sisältyvät taloudelliseen tutkimukseen, jonka useat niistä yrityksistä, joita päätös koskee, teettivät komissiossa käytyä menettelyä varten (jäljempänä LE-raportti), ja toteaa niiden perusteella, että ilmoitettujen hintojen kehityksen ja kansallisina valuuttoina ilmaistujen tai ecuiksi muunnettujen myyntihintojen kehityksen välillä oli 'vahva lineaarinen yhteys' päätöksessä tarkoitettuna aikana. Komissio päättelee siitä seuraavaa: 'Toteutuneet nettomääräiset hinnankorotukset seurasivat ilmoitettuja korotuksia läheisesti, vaikkakin tietyllä viiveellä. Raportin laatija itsekin on kuulemistilaisuudessa todennut, että tämä piti paikkansa vuosina 1988 ja 1989' (päätöksen 115 perustelukappaleen toinen kohta).

145 On myönnettävä, että komissio on tätä toista vaikutusten tyyppiä arvioidessaan voinut aiheellisesti pitää ilmoitettujen hintojen kehityksen ja myyntihintojen kehityksen välistä lineaarista suhdetta näyttönä siitä, että hinta-aloitteilla oli tuottajien tavoitteen mukainen vaikutus myyntihintoihin. On itse asiassa kiistatonta, että se käytäntö, että hinnoista neuvotellaan asiakaskohtaisesti, merkitsee relevanteilla markkinoilla sitä, etteivät myyntihinnat yleensä täsmälleen vastaa ilmoitettuja hintoja. Ei siis voida olettaa, että myyntihintojen korotukset täsmälleen vastaavat ilmoitettujen hintojen korotuksia.

146 Komissio on ilmoitettujen hintojen ja myyntihintojen korotusten vastaavuussuhteen osalta aiheellisesti viitannut LE-raporttiin, koska se on kartongin hintojen kehitystä päätöksessä tarkoitettuna aikana käsittelevä analyysi, joka perustuu useiden tuottajien antamiin tietoihin.

147 Tämä raportti vahvistaa kuitenkin vain osittain, että ajallisesti oli olemassa 'vahva lineaarinen yhteys'. Ajanjaksoa 1987—1991 tarkasteltaessa voidaan nimittäin erottaa kolme eri kautta. LE-raportin laatija on komission pitämässä kuulemistilaisuudessa tiivistänyt päätelmänsä tältä osin seuraavasti: 'Ilmoitettujen hintojen ja markkinahintojen nousun välillä ei tarkastellun ajanjakson alkupuolella eli vuodesta 1987 vuoteen 1988 ollut voimakasta vastaavuutta edes viiveellä. Tällainen vastaavuussuhde on sen sijaan ollut kaudella 1988/1989, minkä jälkeen vastaavuus on heikentynyt ja esiintynyt kautena 1990/1991 oudosti [*oddly*]' (kuulemistilaisuuden pöytäkirjan s. 28). Raportin laatija on lisäksi todennut, että nämä eri ajanjaksojen väliset vaihtelut liittyivät läheisesti kysynnän vaihteluun (ks. erityisesti kuulemistilaisuuden pöytäkirjan s. 20).

148 LE-raportin laatijan suullisesti esittämät päätelmät vastaavat hänen raportissa esittämäänsä analyysiä ja erityisesti ilmoitettujen hintojen ja

myyntihintojen kehitystä vertailevia kaavioita (LE-raportti, kaaviot 10 ja 11, s. 29). On siis todettava, että komissio on näyttänyt ainoastaan osittain toteen sen 'vahvan lineaarisen yhteyden', johon se on vedonnut.

149 Komissio on suullisessa käsittelyssä todennut ottaneensa huomioon myös salaisen hintayhteistyön kolmannen vaikutusten tyypin, joka muodostuu siitä, että myyntihintojen taso ylitti tason, jolla ne olisivat olleet ilman salaista yhteistyötä. Komissio on korostanut, että PWG oli suunnitellut hinnankorotusten päivämäärät ja järjestyksen, jossa korotuksista ilmoitettiin, ja komissio on tältä osin katsonut päätöksessään, että 'ei voida ajatella, ettei yhdenmukaistetuilla ilmoituksilla näissä olosuhteissa olisi ollut mitään vaikutusta todelliseen hintatasoon' (päätöksen 136 perustelukappaleen kolmas kohta). LE-raportissa (3 osasto) on esitetty malli, jonka avulla voidaan nähdä, mikä on tietystä objektiivisesta markkinatilanteesta johtuva hintataso. Raportissa todetaan, että kautena 1975—1991 vallinneiden objektiivisten taloudellisten tekijöiden perusteella määräytynyt hintataso olisi vähäisiä eroja lukuun ottamatta kehittynyt täsmälleen samalla tavalla kuin noudatettujen myyntihintojen taso, ja näin on ollut myös päätöksessä tarkoitettuna aikana.

150 Raportissa olevan analyysin perusteella ei näistä päätelmistä huolimatta voida todeta, että yhdenmukaistetut hinta-aloitteet eivät olisi mahdollistaneet sitä, että tuottajat saavuttivat myyntihinnoissa tason, joka ylitti sen hintatason, johon olisi päästy vapaan kilpailun vallitessa. Kuten komissio on suullisessa käsittelyssä tähdentänyt, on mahdollista, että salainen yhteistyö on vaikuttanut tuossa analyysissä huomioon otettuihin tekijöihin. Komissio toteaa siis aiheellisesti, että salainen yhteistoiminta on voinut esimerkiksi vähentää yritysten ponnekkuutta kustannusten pienentämisessä. Komissio ei ole kuitenkaan väittänyt, että LE-raportissa olevassa analyysissä olisi jokin suoranainen virhe, eikä se ole myöskään esittänyt omaa taloudellista analyysiään siitä, miten myyntihinnat mahdollisesti olisivat kehittyneet ilman yhteistoimintaa. Komission väitettä, jonka mukaan myyntihintojen taso olisi ollut alempi, jos tuottajien välillä ei olisi ollut salaista yhteistyötä, ei näin ollen voida hyväksyä.

151 Tästä seuraa, että salaisen hintayhteistyön vaikutusten kolmannen tyypin olemassaoloa ei ole näytetty toteen.

152 Tuottajien subjektiivinen arvio, jota komissio on käyttänyt perustana katsoessaan, että kartelli oli pääasiallisesti onnistunut saavuttamaan tavoitteensa, ei millään tavalla muuta edellä olevia toteamuksia. Komissio on tältä osin viitannut suullisessa käsittelyssä antamaansa asiakirjaluetteloon. Vaikka komissio olisikin voinut perustaa arvionsa hinta-aloitteiden mahdollisesta onnistumisesta asiakirjoihin, joissa tuodaan esille joidenkin tuottajien subjektiivisia käsityksiä, on kuitenkin todettava, että useat yritykset, muun muassa kantaja, ovat suullisessa käsittelyssä aiheellisesti vedonneet useisiin muihin asiakirja-aineistossa oleviin asiakirjoihin, joissa selvitetään niitä ongelmia, joita tuottajilla oli sovittujen hinnankorotusten toteuttamisessa. Komission viittaus tuottajien omiin ilmoituksiin ei näin ollen ole riittävä peruste päätellä, että kartelli olisi pääasiallisesti onnistunut saavuttamaan tavoitteensa.

153 Edellä oleva huomioon ottaen on todettava, että komission esiin tuomat kilpailusääntöjen rikkomisen vaikutukset on näytetty toteen vain osittain. Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimella on sakkojen osalta täysi harkintavalta, ja tämän harkintavallan nojalla se arvioi nyt tehdyn päätelmän merkitystä harkitessaan asiassa todetun kilpailusääntöjen rikkomisen vakavuutta (ks. jäljempänä 170 kohta)."

Viides osa, jonka mukaan komissio oli sakkojen suuruutta määrätessään käyttänyt perustana "asiaankuulumattomia seikkoja"

17 Todettuaan ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimessa, ettei komissio ollut milloinkaan aikaisemmin määrännyt kokonaismäärältään näin suurta sakkoa, Stora huomautti, että koska päätöksessä ei ollut tältä osin mitään selitystä, oli pakko olettaa, että komissio oli ottanut huomioon "asiaankuulumattomia seikkoja".

18 Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on lausunut tästä seuraavaa:

"165 Komissio on määrännyt sakkojen yleisen tason ottaen huomioon rikkomisen keston (päätöksen 167 perustelukappale) ja seuraavat seikat (168 perustelukappale):

'— salainen yhteistyö hintojen vahvistamisessa ja markkinaosuuksien jakaminen ovat sellaisenaan kilpailusääntöjen vakavaa rikkomista,

— kartelli kattoi melkein koko yhteisön alueen,

— yhteisön kartonkimarkkinat ovat merkittävä teollisuudenala, jonka kokonaisliikevaihto on vuodessa noin 2,5 miljardia ecua,

— rikkomiseen osallistuneet yritykset edustavat käytännöllisesti katsoen koko markkinoita,

— kartelli toimi säännöllisten ja vakiintuneeksi tavaksi muodostuneiden kokousten muodossa, joiden tarkoituksena oli yhteisön kartonkimarkkinoiden yksityiskohtainen säätely,

— salaisen yhteistyön todellisen luonteen ja ulottuvuuden peittämiseksi toteutettiin huolellisesti suunniteltuja toimia (PWG:n ja JMC:n

kokouksia koskevia virallisia pöytäkirjoja ja asiakirjoja ei ole; osallistujia kehotettiin olemaan tekemättä muistiinpanoja; hinnankorotuksista ilmoittavien kirjeiden ajoitus ja järjestys suunniteltiin siten, että korotusten voitiin väittää olevan vain 'toisten seurailua', jne.),

— kartelli oli pääasiallisesti onnistunut saavuttamaan tavoitteensa.'

166 Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin muistuttaa lisäksi, että komission ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen kirjalliseen kysymykseen antamasta vastauksesta ilmenee, että sakkojen perustaso oli 9 tai 7,5 prosenttia kunkin yrityksen, jolle päätös on osoitettu, yhteisön kartonkimarkkinoilta vuonna 1990 saamasta liikevaihdosta, siten että ensin mainittua prosenttia sovellettiin kartellin 'johtajiksi' katsottuihin yrityksiin ja pienempää prosenttia muihin yrityksiin.

167 Ensiksi on korostettava, että komissio voi sakkojen yleistä tasoa harkitessaan perustellusti ottaa huomioon, että yhteisön kilpailusääntöjen selvät rikkomiset ovat vielä melko yleisiä, joten se voi korottaa sakkojen tasoa niiden varoittavan vaikutuksen vahvistamiseksi. Vaikka komissio on aikaisemmin määrännyt tietyntasoisia sakkoja tietyntyyppisistä rikkomisista, se ei estä sitä korottamasta tätä tasoa asetuksessa N:o 17 säädetyissä rajoissa, jos osoittautuu, että se on välttämätöntä yhteisön kilpailupolitiikan toteuttamiseksi (ks. mm. yhdistetyt asiat 100/80, 101/80, 102/80 ja 103/80, Musique Diffusion française ym. v. komissio, tuomio 7.6.1983, Kok. 1983, s. 1825, 105—108 kohta ja asia T-13/89, ICI v. komissio, tuomio 10.3.1992, Kok. 1992, s. II-1021, 385 kohta).

168 Toiseksi on todettava, että komissio on aiheellisesti väittänyt, että tälle asialle ominaisten olosuhteiden vuoksi ei voida suoraan vertailla tässä päätöksessä käytettyä sakkojen yleistä tasoa ja komission aikaisemmassa päätöskäytännössä käytettyjä tasoja; aiempaa päätöskäytäntöä edustaa erityisesti polypropeenipäätös, joka komission itsensä mukaan on se päätös, jota parhaiten voidaan verrata käsiteltävänä olevaan päätökseen. Toisin kuin polypropeenipäätökseen johtaneessa asiassa, tässä asiassa ei nimittäin ole otettu huomioon mitään yleisiä lieventäviä asianhaaroja

sakkojen yleistä tasoa määrättäessä. Salaisen yhteistyön peittämiseksi toteutetut toimenpiteet osoittavat, että kyseiset yritykset olivat täysin tietoisia toimintansa lainvastaisuudesta. Komissio on näin ollen voinut ottaa nämä toimenpiteet huomioon rikkomisen vakavuutta arvioidessaan, koska ne ovat sellainen erityisen vakava osa kilpailusääntöjen rikkomista, joka erottaa tämän rikkomisen komission aikaisemmin toteamista rikkomisista.

169 Kolmanneksi on korostettava perustamissopimuksen 85 artiklan 1 kohdan rikkomisen pitkää kestoa ja ilmeisyyttä ja sitä, että se on tapahtunut siitä huolimatta, että komission aikaisempi päätöskäytäntö ja erityisesti polypropeenipäätös olisi pitänyt ymmärtää varoitukseksi.

170 Näiden seikkojen perusteella on katsottava, että päätöksen 168 perustelukappaleessa mainitut perusteet osoittavat komission vahvistaman sakkojen yleisen tason perustelluksi. Minkään perusteella ei näin ollen voida katsoa, että komissio olisi sakkojen suuruutta määrätessään käyttänyt perustana asiaankuulumattomia seikkoja. Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on tosin edellä jo todennut, että ne salaisen hintayhteistyön vaikutukset, joita komissio käytti perustana sakkojen yleistä tasoa määrätessään, on näytetty toteen vain osittain. Edellä oleva huomioon ottaen tällä päätelmällä ei kuitenkaan ole tuntuvaa vaikutusta todetun kilpailusääntöjen rikkomisen vakavuuden arviointiin. Jo sen perusteella, että yritykset tosiasiallisesti ilmoittivat sovituista hinnankorotuksista ja että näin ilmoitettuja hintoja käytettiin perustana asiakaskohtaisia myyntihintoja vahvistettaessa, voidaan todeta, että sekä salaisen hintayhteistyön tarkoituksena että sen vaikutuksena oli vakava kilpailun rajoittaminen. Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin katsoo täyden harkintavaltansa rajoissa, että komission vahvistaman sakkojen yleisen tason minkäänlainen alentaminen ei ole perusteltua kilpailusääntöjen rikkomisen vaikutuksista tehtyjen toteamusten vuoksi.

171 Kanneperusteen viidettä osaa ei näin ollen voida hyväksyä."

Valitus

19 Valittaja vaatii valituksessaan, että valituksenalainen tuomio ja päätös kumotaan sitä koskevilta osin. Toissijaisesti valittaja vaatii, että sille määrätty sakko poistetaan tai että sakkoa ainakin alennetaan.

20 Valittaja on valituksessaan esittänyt kolme valitusperustetta:

— perustamissopimuksen 85 artiklaa ja asetuksen N:o 17 15 artiklan 2 kohtaa on rikottu ja yhteisön oikeuden yleisiä periaatteita on loukattu;

— perustelut ovat puutteelliset sakkojen laskennan osalta;

— ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on tehnyt oikeudellisen virheen, kun se on katsonut, ettei kilpailusääntöjen rikkomisen vakavuuteen vaikuttanut se, ettei vaikutuksia hintoihin ollut ollut väitetyin tavoin.

Ensimmäinen valitusperuste

21 Valittaja väittää ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen tehneen oikeudellisia virheitä, kun se on katsonut,

— että valittajan oli vastattava niistä perustamissopimuksen 85 artiklan rikkomisista, joihin sen tytäryhtiö Kopparfors oli syyllistynyt, ottamatta huomioon sitä, ettei komissio ollut kyennyt näyttämään, että valittaja olisi todellisuudessa vaikuttanut Kopparforsin myyntipolitiikkaan (valituksenalaisen tuomion 80 kohta);

— että valittajan oli vastattava niistä kilpailusääntöjen rikkomisista, joihin Feldmühle ja CBC olivat syyllistyneet sekä ennen kuin valittaja hankki ne omistukseensa että sen jälkeen, siitä syystä, ettei valittaja voinut olla tietämätön niiden osallistumisesta kilpailusääntöjen rikkomiseen eikä se ollut ryhtynyt aiheellisiin toimenpiteisiin estääkseen kilpailusääntöjen rikkomisen jatkamisen (valituksenalaisen tuomion 83 kohta).

Valittajan vastuu Kopparforsin toiminnasta

22 Valittaja väittää, ettei ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin olisi saanut katsoa sen olevan vastuussa Kopparforsin toiminnasta pelkästään sillä perusteella, että koska Kopparfors oli valittajan täysin omistama tytäryhtiö, sen on täytynyt väistämättä noudattaa emoyhtiön yhtiöjärjestyksen mukaisten toimielinten päättämää myyntipolitiikkaa, yrittämättäkään selvittää sitä, oliko valittaja todellisuudessa käyttänyt vaikutusvaltaansa tytäryhtiöönsä (ks. valituksenalaisen tuomion 80 kohta).

23 Tämä kanta on valittajan mukaan vastoin yhteisöjen tuomioistuimen oikeuskäytäntöä, jonka mukaan emoyhtiön saattaminen vastuuseen tytäryhtiönsä toiminnasta edellyttää aina sitä, että emoyhtiön näytetään todella käyttäneen johtamisvaltaansa (ks. vastaavasti asia 48/69, ICI v. komissio, tuomio 14.7.1972,

Kok. 1972, s. 619, 132—141 kohta, Kok. Ep. II, s. 25; yhdistetyt asiat 32/78 ja 36/78—82/78, BMW Belgium ym. v. komissio, tuomio 12.7.1979, Kok. 1979, s. 2435, 24 kohta ja asia C-310/93 P, BPB Industries ja British Gypsum v. komissio, tuomio 6.4.1995, Kok. 1995, s. I-865, 11 kohta). Pelkkä tytäryhtiön omistaminen täysin ei yksinään riitä osoittamaan, että emoyhtiö on käyttänyt määräämisvaltaansa.

24 Valittaja väittää lisäksi, että ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on valituksenalaisen tuomion 80 kohdassa tulkinnut väärin yhteisöjen tuomioistuimen asiassa 107/82, AEG vastaan komissio, 25.10.1983 antamaa tuomiota (Kok. 1983, s. 3151), johon ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on viitannut näkemyksensä tueksi.

25 Valittaja katsoo joka tapauksessa, että ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on soveltanut lakia väärin, kun se on valituksenalaisen tuomion samassa 80 kohdassa todennut, ettei valittaja ollut tuonut esiin mitään todistetta, joka olisi tukenut sen väittämää, että Kopparfors harjoitti toimintaansa itsenäisenä oikeudellisessa mielessä olemassa olevana yksikkönä päättäen myyntipolitiikastaan suurimmaksi osaksi itse ja että sillä oli oma hallituksensa. Tässä ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on virheellisesti pitänyt lähtökohtana sitä, että todistustaakka tältä osin olisi ollut valittajalla.

26 Tähän on todettava, kuten yhteisöjen tuomioistuin on usein lausunut, että se, että tytäryhtiö on erillinen oikeushenkilö, ei riitä sulkemaan pois sitä mahdollisuutta, että emoyhtiön voidaan katsoa olevan vastuussa sen toiminnasta; näin on erityisesti silloin, kun tytäryhtiö ei päätä itsenäisesti markkinakäyttäytymisestään vaan noudattaa olennaisilta osin emoyhtiön sille antamia ohjeita (ks. mm. em. asia ICI v. komissio, tuomion 132 ja 133 kohta; asia 52/69, Geigy v. komissio, tuomio 14.7.1972, Kok. 1972, s. 787, 44 kohta ja asia 6/72, Europemballage ja Continental Can v. komissio, tuomio 21.2.1973, Kok. 1973, s. 215, 15 kohta, Kok. Ep. II, s. 89).

27 Tässä tapauksessa on kiistatonta, kuten ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on valituksenalaisen tuomion 80 kohdassa todennut, että valittaja oli omistanut Kopparforsin täysin 1.1.1987 lähtien. Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on

lisäksi todennut, ettei valittaja ollut kiistänyt sitä, "että se saattoi ratkaisevasti vaikuttaa Kopparforsin myyntipolitiikkaan", eikä myöskään ollut "tuonut esiin mitään todistetta, joka tukisi sen väittämiä", jotka koskivat sen tytäryhtiön toiminnan itsenäisyyttä.

28 Toisin kuin valittaja väittää, ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin ei näin ollen ole katsonut, että se, että emoyhtiö omistaa täysin tytäryhtiönsä, yksin riittäisi saattamaan emoyhtiön vastuunalaiseksi. Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on lisäksi perustanut näkemyksensä siihen, ettei valittaja ollut kiistänyt sitä, että sillä oli mahdollisuus ratkaisevasti vaikuttaa tytäryhtiönsä myyntipolitiikkaan, ja siihen, ettei valittaja ollut myöskään esittänyt tytäryhtiönsä itsenäisyyttä koskevia väittämiään tukevia todisteita.

29 Ei voida myöskään väittää, että ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin olisi tällä tavoin asettanut valittajalle todistustaakan näyttää toteen, että sen tytäryhtiö toimi itsenäisesti. Kun emoyhtiö kerran omisti täysin tytäryhtiönsä, ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on saanut perustellusti lähteä siitä, kuten komissio on todennut, että emoyhtiö todella oli vaikuttanut ratkaisevasti tytäryhtiönsä toimintaan, varsinkin todettuaan valituksenalaisen tuomion 85 kohdassa, että valittaja oli esiintynyt hallinnollisessa menettelyssä "suhteessa komissioon Storakonsernin yhtiöiden ainoana edustajana kyseisen kilpailusääntöjen rikkomisen osalta". Tässä tilanteessa oli valittajan asiana kumota tämä olettama riittävin todistein.

30 Edellä esitetystä seuraa, että ensimmäisen valitusperusteen ensimmäinen osa perustuu valituksenalaisen tuomion virheelliseen tulkintaan, joten se on hylättävä.

Valittajan vastuu Feldmühlen ja CBC:n toiminnasta

31 Valittaja kiistää ensinnäkin valituksenalaisen tuomion 82 ja 83 kohtaan sisältyvän ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen näkemyksen, jonka mukaan hankittuaan vuonna 1990 omistukseensa FeNon, johon puolestaan kuului Feldmühle, joka omisti CBC:n, valittaja ei voinut olla tietämätön näiden kahden viimeksi mainitun yhtiön osallistumisesta kartelliin, johon osallistui myös Kopparfors, jonka toimista se jo vastasi, ja jonka mukaan valittajalla oli ollut mahdollisuus ryhtyä tytäryhtiöitään kohtaan toimenpiteisiin estääkseen kilpailusääntöjen rikkomisen jatkamisen.

32 Tähän on todettava, että valittajan väitteet kohdistuvat tosiasioita koskeviin näkemyksiin, joita ei sinänsä voida saattaa valituksen yhteydessä tutkittaviksi (ks. vastaavasti asia C-362/95 P, Blackspur DIY ym. v. neuvosto ja komissio, tuomio 16.12.1997, Kok. 1997, s. I-4775, 42 kohta). Väitteet on siis jätettävä tutkimatta.

33 Toiseksi valittaja väittää, ettei ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin olisi saanut katsoa sen olevan vastuussa Feldmühlen ja CBC:n kilpailusääntöjä rikkovasta toiminnasta, ajalta, ennen kuin valittaja hankki FeNon omistukseensa.

34 Valittaja korostaa, että yhteisöjen tuomioistuimen oikeuskäytännön (ks. yhdistetyt asiat 40/73—48/73, 50/73, 54/73—56/73, 111/73, 113/73 ja 114/73, Suiker Unie ym. v. komissio, tuomio, 16.12.1975, Kok. 1975, 83 kohta ja sitä seuraavat kohdat) ja komission oman päätöskäytännön mukaan yrityksen, joka on hankkinut omistukseensa ennen omistajanvaihdosta kilpailusääntöjä rikkoneita yrityksiä, jotka eivät omistajanvaihdoksen yhteydessä ole menettäneet oikeushenkilöllisyyttään, ei voida katsoa olevan vastuussa näistä kilpailusääntöjen rikkomisista pelkästään sen perusteella, että se on hankkinut nämä yritykset omistukseensa.

35 Valituksenalaisen tuomion 81 kohdasta käy ilmi valittajan tehneen vasta vuoden 1990 huhtikuussa "ostosopimuksia noin 75 prosentista FeNo-konsernin — johon Feldmühle kuului — osakkeita osakkeiden tosiasiallisen siirron tapahtuessa kuitenkin vasta vuoden 1990 syyskuussa" ja valittajan "maininneen, että se hankki vuoden 1990 lopulla pienosakkaiden osakkeita siten, että se omisti 97,84 prosenttia FeNo:n osakkeista".

36 Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on kuitenkin katsonut valittajan olevan vastuussa kilpailusääntöjen vastaisista Feldmühlen ja CBC:n toimista ajalta ennen syyskuuta 1990.

37 Tähän on todettava, että luonnollisen henkilön tai oikeushenkilön, joka johtaa kyseistä yritystä aikana, jolloin kilpailusääntöjä on rikottu, on lähtökohtaisesti vastattava kilpailusääntöjen rikkomisesta, vaikka kilpailusääntöjen rikkomisesta annetun langettavan päätöksen antamispäivänä yrityksen toiminta on toisen henkilön vastuulla.

38 Tässä tapauksessa on riidatonta, että Feldmühle ja CBC olivat edelleen olemassa sen jälkeenkin, kun valittaja hankki ne itselleen syyskuussa 1990, joten sen oikeushenkilön, joka johti niiden toimintaa, ennen kuin valittaja hankki ne omistukseensa, on katsottava olevan vastuussa niiden toimista.

39 Se, että valittajan oli tänä aikana täytynyt olla tietoinen siitä, että ne osallistuivat kartelliin, koska se itse osallistui siihen tammikuusta 1987 lähtien tytäryhtiönsä Kopparforsin kautta, ei riitä siihen, että sen olisi katsottava olevan vastuussa niistä kilpailusääntöjen rikkomisista, joihin nämä yhtiöt olivat syyllistyneet, ennen kuin se hankki ne omistukseensa; näin on julkisasiamieskin perustellusti katsonut ratkaisuehdotuksensa 80 kohdassa.

40 Ensimmäinen valitusperuste on näin ollen hyväksyttävä tältä osin, ja valituksenalainen tuomio on tästä syystä kumottava.

Toinen valitusperuste

41 Toisessa valitusperusteessaan valittaja väittää, että ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on tehnyt oikeudellisen virheen, kun se ei ole kumonnut päätöstä perustelujen puutteellisuuden vuoksi, vaikka se oli itse todennut valituksenalaisen tuomion 123 kohdassa, että päätöksessä ei mainita kaikkia niitä tekijöitä, jotka komissio oli ottanut huomioon sakkoa laskiessaan, ja valituksenalaisen tuomion 125 kohdassa, että näiden arviointiperusteiden ilmoittamisen ansiosta adressaatit olisivat voineet "paremmin arvioida, onko komissio tehnyt virheitä yksittäisten sakkojen määrää vahvistaessaan ja onko kunkin yksittäisen sakon määrä perusteltu suhteessa sovellettuihin yleisiin perusteisiin".

42 Valittaja toteaa, että vakiintuneen oikeuskäytännön mukaan, johon ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on viitannut valituksenalaisen tuomion 126 kohdassa, päätöksen perustelujen on oltava itse päätöksessä eikä niitä voida esittää jälkikäteen kuin poikkeuksellisissa olosuhteissa. Tässä tapauksessa kyse ei ole ollut mistään tämäntyyppisestä olosuhteesta, sillä komissio oli itse myöntänyt, ettei mikään olisi estänyt sitä ilmoittamasta päätöksessään laskentamenetelmäänsä (valituksenalaisen tuomion 126 kohta).

43 Sillä, että ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin itse on vain asioissa Tréfilunion vastaan komissio, Société métallurgique de Normandie vastaan komissio ja Société des treillis et panneaux soudés vastaan komissio antamissaan edellä mainituissa tuomioissa (jäljempänä betoniteräsverkkotuomiot), joihin on viitattu valituksenalaisen tuomion 127 kohdassa, tarkentanut perusteluvelvollisuuden ulottuvuutta, ei ole merkitystä tämän asian kannalta. Valittaja katsoo, että jos ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin toteaa, ettei päätöstä ole riittävästi perusteltu, kuten se on valittajan mukaan tässä tapauksessa tehnyt, sen on kumottava päätös ottamatta huomioon sitä, oliko komission tietoon aiemmin saatettu ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen tuomiolla sitä, mikä oli perusteluvelvollisuuden laajuus. Valittaja viittaa myös yhteisöjen tuomioistuimen oikeuskäytäntöön, joka koskee EY:n perustamissopimuksen 177 artiklan (josta on tullut EY 234 artikla) nojalla annettujen tulkinnan sisältävien tuomioiden ajallisia vaikutuksia.

44 Komission mukaan ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on valituksenalaisen tuomion 124 kohdassa katsonut, että päätöksen 169—172 perustelukappaleessa

on "riittävä ja asiassa merkityksellinen selvitys kunkin yrityksen osalta kilpailusääntöjen rikkomisen vakavuuden ja keston määrittämisessä huomioon otetuista arviointiperusteista".

45 Komissio toteaa, että valituksenalaisen tuomion 125—129 kohdassa ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on vain lausunut, että tietyissä olosuhteissa oli toivottavaa, että komissio esittää päätöksessään yksityiskohtaisesti käyttämänsä laskentatavan. Näin tehdessään ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin ei ole katsonut tällaisen selityksen puuttumista perustelujen puuttumiseksi. Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen toteamus johtuu korkeintaan hyvän hallintotavan periaatteesta, jonka noudattamatta jättäminen ei sinänsä ole päätöksen kumoamisperuste.

46 Komissio toteaa vielä, että ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on äskettäin vahvistanut tällä tavoin täsmennetyn betoniteräsverkkotuomioiden ulottuvuuden. Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen mukaan tietoja, joiden osalta on toivottavaa, että komissio ilmoittaa ne päätöksen adressaatille, ei ole pidettävä lisäperusteluina, vaan pelkkänä päätöksessä ilmoitettujen arviointiperusteiden ilmaisemisena lukuina, mikäli nämä arviointiperusteet ovat määrällisesti ilmaistavissa (ks. mm. asia T-151/94, British Steel v. komissio, tuomio 11.3.1999, Kok. 1999, s. II-629, 627 ja 628 kohta).

47 Aluksi on todettava, mitkä olivat ne eri vaiheet ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen päättelyssä, joita edeten se antoi ratkaisunsa kanneperusteesta, jonka mukaan sakkojen laskennan osalta perusteluvelvollisuutta ei ollut täytetty.

48 Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on ensin todennut valituksenalaisen tuomion 117 kohdassa, että vakiintuneen oikeuskäytännön mukaan yksittäispäätöstä koskevan perusteluvelvollisuuden tavoitteena on mahdollistaa se, että yhteisöjen tuomioistuimet voivat tutkia päätöksen laillisuuden, ja antaa sille, jota asia koskee, riittävät tiedot sen arvioimiseksi, onko päätös asianmukainen vai onko siinä mahdollisesti sellainen virhe, jonka perusteella sen pätevyys voidaan riitauttaa, kuitenkin niin, että tämän velvollisuuden laajuus riippuu kyseisen

päätöksen luonteesta ja siitä asiayhteydestä, missä se on tehty (ks. ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen mainitseman oikeuskäytännön lisäksi mm. asia C-22/94, Irish Farmers Association ym., tuomio 15.4.1997, Kok. 1997, s. I-1809, 39 kohta).

49 Seuraavaksi ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on todennut valituksenalaisen tuomion 118 kohdassa, että kun on — kuten tässä tapauksessa — kyse päätöksestä, jolla useille yrityksille määrätään sakkoja yhteisön kilpailusääntöjen rikkomisesta, perusteluvelvollisuuden laajuus on määrättävä ottaen huomioon se, että rikkomisten vakavuus riippuu useista seikoista, joihin kuuluvat asian erityisolosuhteet, asiayhteys ja sakkojen varoittava vaikutus, mutta niistä perusteista, jotka on välttämättä otettava huomioon, ei kuitenkaan ole vahvistettu sitovaa tai tyhjentävää luetteloa (em. asia SPO ym. v. komissio, määräyksen 54 kohta).

50 Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on lausunut valituksenalaisen tuomion 124 kohdassa seuraavaa:

" — — kun päätöksen 169—172 perustelukappaletta tulkitaan ottaen huomioon päätöksessä oleva yksityiskohtainen selvitys niistä tosiasiaväitteistä, joita päätöksen kutakin adressaattia kohtaan on esitetty, on katsottava, että näissä perustelukappaleissa on riittävä ja asiassa merkityksellinen selvitys kunkin yrityksen osalta kilpailusääntöjen rikkomisen vakavuuden ja keston määrittämisessä huomioon otetuista arviointiperusteista (ks. vastaavasti asia T-2/89, Petrofina v. komissio, tuomio 24.10.1991, Kok. 1991, s. II-1087, 264 kohta)."

51 Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on kuitenkin valituksenalaisen tuomion 125—129 kohdassa lieventänyt 124 kohtaan sisältyvän näkemyksen ulottuvuutta tavalla, joka ei ole yksiselitteinen.

52 Valituksenalaisen tuomion 125 ja 126 kohdasta käy nimittäin ilmi, ettei päätökseen sisälly tarkkoja tietoja niistä seikoista, jotka komissio oli järjestelmälli-

sesti ottanut huomioon sakkojen suuruutta määrätessään, vaikka se olisi voinut ne ilmoittaa ja vaikka niiden avulla yritykset olisivat voineet paremmin arvioida, oliko komissio tehnyt virheitä yksittäisen sakon määrää vahvistaessaan ja oliko sakon määrä perusteltu suhteessa sovellettuihin yleisiin perusteisiin. Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on valituksenalaisen tuomion 127 kohdassa todennut lisäksi olevan betoniteräsverkkotuomioiden mukaisesti toivottavaa, että yritykset saisivat tietää yksityiskohtaisesti niille määrättyjen sakkojen laskentatavan, ilman että niiden olisi tämän vuoksi nostettava kanne komission päätöksestä.

53 Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on valituksenalaisen tuomion 129 kohdassa päätynyt siihen, että se, "ettei sakkojen laskentatapaa ole päätöksessä perusteltu erikseen", oli oikeutettua tuon tapauksen erityisissä olosuhteissa, joiksi katsottiin se, että laskentaan vaikuttaneet tekijät ilmoitettiin oikeudenkäynnin yhteydessä, ja se, että betoniteräsverkkotuomioihin sisältyvä tulkinta EY:n perustamissopimuksen 190 artiklasta (josta on tullut EY 253 artikla) oli uudenlainen.

54 Ennen kuin valittajan väitteiden pohjalta tutkitaan, onko ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin ollut oikeassa käsityksessään siitä, mitä seurauksia perusteluvelvollisuuden noudattamisen kannalta on sillä, että laskentaan vaikuttaneista tekijöistä annetaan tieto oikeudenkäynnin yhteydessä, ja sillä, että betoniteräsverkkotuomioissa tehtiin uudenlainen tulkinta, on käsiteltävä sitä, edellyttikö perustamissopimuksen 190 artiklassa asetetun perusteluvelvollisuuden noudattaminen, että komission oli päätöksessään niiden arviointiperusteiden lisäksi, joiden avulla se on päätellyt kilpailusääntöjen rikkomisen vakavuuden ja keston, annettava yksityiskohtaisempi selvitys sakkojen laskentatavasta.

55 Tältä osin on todettava, että kun on kyse sellaisista päätöksistä nostetuista kanteista, joissa komissio on määrännyt yrityksille sakkoja kilpailusääntöjen rikkomisesta, ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on kahdella tapaa toimivaltainen.

56 Toisaalta ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen tehtävänä on tutkia päätösten laillisuus EY:n perustamissopimuksen 173 artiklan (josta on muutettuna tullut EY 230 artikla) nojalla. Tällöin sen on muun muassa tutkittava, onko perustamissopimuksen 190 artiklassa asetettua perusteluvelvollisuutta, jonka laiminlyöminen johtaa päätöksen kumoamiseen, noudatettu.

57 Toisaalta ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimella on toimivalta EY:n perustamissopimuksen 172 artiklassa (josta on tullut EY 229 artikla) ja asetuksen N:o 17 17 artiklassa sille annetun täyden harkintavallan nojalla arvioida, onko sakkojen suuruus asianmukainen. Tämä arviointi saattaa edellyttää sellaisten lisätietojen esittämistä ja huomioon ottamista, joita perustamissopimuksen 190 artiklassa asetettu perusteluvelvollisuus ei sinänsä edellytä mainitsemaan päätöksessä.

58 Perusteluvelvollisuuden noudattamisen tutkimisesta on todettava, että asetuksen N:o 17 15 artiklan 2 kohdan toisen alakohdan mukaan "sakon suuruutta määriteltäessä on otettava huomioon rikkomuksen vakavuuden lisäksi sen kesto".

59 Kun otetaan huomioon valituksenalaisen tuomion 117 ja 118 kohdassa mainittu oikeuskäytäntö, perusteluvelvollisuudesta johtuvat aineelliset vaatimukset täyttyvät näin ollen, jos komissio ilmoittaa päätöksessään ne arviointiperusteet, joiden avulla se on määrittänyt kilpailusääntöjen rikkomisen vakavuuden ja keston. Mikäli näitä arviointiperusteita ei ole ilmoitettu, päätöstä rasittaa perustelujen puutteellisuus.

60 Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on lainmukaisesti katsonut valituksenalaisen tuomion 124 kohdassa, että komissio oli täyttänyt nämä vaatimukset. On nimittäin todettava ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen tavoin, että päätöksen 167—172 perustelukappaleessa ilmoitetaan ne perusteet, joita komissio oli käyttänyt sakkoja laskiessaan. Näistä 167 perustelukappale koskee nimenomaan kilpailusääntöjen rikkomisen kestoa; siihen — samoin kuin 168 perustelukappaleeseen — sisältyvät myös ne näkemykset, joihin komissio oli

perustanut käsityksensä kilpailusääntöjen rikkomisen vakavuudesta ja sakkojen yleisestä suuruudesta; 169 perustelukappaleessa mainitaan ne tekijät, jotka komissio oli ottanut huomioon päättäessään kullekin yritykselle määrättävästä sakosta; 170 perustelukappaleessa määritellään, mitä yrityksiä oli pidettävä kartellin "johtajina", mistä seurasi erityinen vastuu muihin yrityksiin verrattuna; 171 ja 172 perustelukappaleessa todetaan lopuksi, mikä vaikutus sakkojen suuruuteen oli sillä, että tietyt tuottajat olivat harjoittaneet yhteistyötä komission kanssa, kun se suoritti tarkastuksia tosiseikoista varmistuakseen, tai kun ne vastasivat väitetiedoksiantoon.

61 Se, että tarkempia tietoja, kuten yritysten liikevaihto tai komission käyttämät alennusprosentit, on annettu myöhemmin lehdistötilaisuudessa tai oikeudenkäynnin kuluessa, ei heikennä valituksenalaisen tuomion 124 kohdassa tehtyä toteamusta. Tarkennukset, joita kanteen kohteena olevan päätöksen tekijä tekee ja joilla täydennetään jo sinänsä riittäviä perusteluja, eivät varsinaisesti kuulu perusteluvelvollisuuden noudattamiseen, vaikka niistä saattaa olla hyötyä siinä päätöksen perustelujen sisällön tutkimisessa, jonka yhteisöjen tuomioistuimet suorittavat, siinä mielessä, että niiden avulla toimielin voi selventää päätöksen perustana olevia syitä.

62 Komissio ei tietenkään saa viedä itseltään harkintavaltaansa sitä kautta, että se käyttäisi yksinomaan ja mekaanisesti laskentakaavoja. Se voi kuitenkin sisällyttää päätökseensä perusteluja, jotka ylittävät sen, mitä tämän tuomion 59 kohdassa tarkoitetut vaatimukset edellyttävät, esimerkiksi ilmoittamalla numerotietoja, jotka ovat auttaneet sitä, kun se on käyttänyt harkintavaltaansa erityisesti sen suhteen, millaista varoittavaa vaikutusta tavoitellaan, kun useille yrityksille, jotka ovat eri lailla aktiivisesti osallistuneet kilpailusääntöjen rikkomiseen, määrätään sakkoja.

63 Saattaa nimittäin olla toivottavaa, että komissio käyttäisi tätä mahdollisuutta hyväkseen, jotta yritykset saisivat tietää yksityiskohtaisesti niille määrätyn sakon laskentatavan. Tämä voi yleisellä tasolla edistää hallintotoiminnan avoimuutta ja helpottaa ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen työtä, kun se toimii täyden harkintavaltansa nojalla, jolloin sen on kyettävä arvioimaan kanteen kohteena olevan päätöksen lainmukaisuuden lisäksi myös määrätyn sakon asianmukai-

suutta. Tämä mahdollisuus ei kuitenkaan muuta perusteluvelvollisuudesta johtuvien vaatimusten ulottuvuutta, kuten komissio on korostanut.

64 Tästä seuraa, että ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin ei olisi saanut perustamissopimuksen 190 artiklan vastaisesti valituksenalaisen tuomion 128 kohdassa katsoa, että "kun komissio — — ottaa sakkojen määrää vahvistaessaan järjestelmällisesti huomioon tietyt perusseikat, sen on mainittava nämä seikat itse päätöksessä". Vastaavasti ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin ei olisi myöskään saanut sen jälkeen, kun se on valituksenalaisen tuomion 124 kohdassa todennut, että päätökseen sisältyi "riittävä ja asiassa merkityksellinen selvitys kunkin yrityksen osalta kilpailusääntöjen rikkomisen vakavuuden ja keston määrittämisessä huomioon otetuista arviointiperusteista", lausua valituksenalaisen tuomion 129 kohdassa, "ettei sakkojen laskentatapaa ole päätöksessä perusteltu erikseen", sillä perustelut ovat keskenään ristiriitaiset.

65 Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen näin tekemä oikeudellinen virhe ei kuitenkaan ole sellainen, että se johtaisi valituksenalaisen tuomion kumoamiseen, koska ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on edellä esitetyn perusteella pätevästi hylännyt kanneperusteen, jonka mukaan sakkojen laskennan osalta perusteluvelvollisuutta olisi rikottu, huolimatta siitä, mitä valituksenalaisen tuomion 125—129 kohdassa on lausuttu.

66 Koska komission ei tarvinnut perusteluvelvollisuutta noudattaakseen ilmoittaa päätöksessään sakkojen laskentatapaan liittyviä numerotietoja, ei ole tarpeen tutkia valittajan väitteitä, jotka pohjautuvat tähän virheelliseen lähtökohtaan.

67 Toinen valitusperuste on tämän vuoksi hylättävä.

Kolmas valitusperuste

68 Valittajan kolmannen valitusperusteen mukaan ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on toiminut virheellisesti, kun se ei ole alentanut komission määräämää sakkoa sen jälkeen, kun se on katsonut, ettei komissio ollut näyttänyt toteen kaikkia niitä vaikutuksia, joita se oli väittänyt kilpailusääntöjen rikkomisesta johtuneen (valituksenalaisen tuomion 151 kohta).

69 Valittaja katsoo ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen jättäneen noudattamatta periaatetta, jonka mukaan sakon määrän on oltava oikeassa suhteessa kilpailusääntöjen rikkomisen vakavuuteen, ja yhdenvertaisuusperiaatetta, kun se on päätynyt siihen, ettei se, ettei myyntihintojen tasoon ollut vaikutettu kielteisesti, vaikuttanut tuntuvasti ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen arviointiin kilpailusääntöjen rikkomisen vakavuudesta eikä näin ollen voinut johtaa sakon alentamiseen (valituksenalaisen tuomion 170 kohta).

70 Komissio väittää, että kolmas valitusperuste on jätettävä tutkimatta, koska sillä pyritään siihen, että yhteisöjen tuomioistuin käyttäisi täyteen harkintavaltaan perustuvaa toimivaltaa tosiseikkojen osalta, mikä ei kuulu sen tehtäviin valituksen yhteydessä (ks. asia C-219/95 P, Ferriere Nord v. komissio, tuomio 17.7.1997, Kok. 1997, s. I-4411, 31 kohta).

71 Komissio toteaa asiakysymyksestä, että ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimella oli täyden harkintavaltansa mukaisesti valta muodostaa oma käsityksensä siitä, mikä on sakon asianmukainen määrä. Komissio huomauttaa, että nyt käsiteltävänä olevassa tapauksessa kilpailusääntöjen rikkomisen on todettu tapahtuneen ja se on näytetty toteen ja että sen vakavuus ei riipu yksinomaan niistä vaikutuksista, joita sillä on, vaan myös kilpailusääntöjen rikkomiseen osallistuneiden yritysten pyrkimyksistä valvoa markkinoita ja pitää hinnat korkeina, vaikka ne varsin hyvin tiesivät, että niiden toimenpiteet olivat laittomia ja oli olemassa vaara saada raskaat sakot.

72 Valituksenalaisesta tuomiosta käy ilmi, että ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on ensin todennut valituksenalaisen tuomion 118 ja 156 kohdassa, että yhteisöjen tuomioistuimen oikeuskäytännön mukaan kilpailusääntöjen rikkomisen vakavuutta harkittaessa on otettava huomioon useita seikkoja, muun muassa asian erityiset olosuhteet, asiayhteys ja sakkojen varoittava vaikutus, mutta niistä perusteista, jotka on välttämättä otettava huomioon, ei ole vahvistettu sitovaa tai tyhjentävää luetteloa (em. asia SPO ym. v. komissio, määräyksen 54 kohta).

73 Seuraavaksi ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on luetellut valituksenalaisen tuomion 165 kohdassa ne seikat, jotka päätöksessä koskevat kilpailusääntöjen rikkomisen vakavuutta ja joihin nähden se on sitten harjoittanut valvontatehtäväänsä.

74 Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on lausunut, että komissio sai perustellusti korottaa sakkojen yleistä tasoa aiempaan päätöskäytäntöönsä verrattuna vahvistaakseen niiden varoittavaa vaikutusta (valituksenalaisen tuomion 167 kohta) ja ottaakseen huomioon sen, että asianomaiset yritykset olivat ryhtyneet toimenpiteisiin salaisen yhteistyön peittämiseksi, mikä oli "sellainen erityisen vakava osa kilpailusääntöjen rikkomista, joka erottaa tämän rikkomisen komission aikaisemmin toteamista rikkomisista" (valituksenalaisen tuomion 168 kohta). Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on myös korostanut sitä, että perustamissopimuksen 85 artiklan 1 kohdan rikkominen kesti pitkään ja oli ilmeistä (valituksenalaisen tuomion 169 kohta).

75 Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on valituksenalaisen tuomion 170 kohdassa päätynyt siihen, että edellä esitettyjen seikkojen perusteella sillä, että komissio oli vain osittain näyttänyt toteen salaisen hintayhteistyön vaikutukset, ei voinut olla "tuntuvaa vaikutusta todetun kilpailusääntöjen rikkomisen vakavuuden arviointiin". Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on todennut tässä kohtaa, että "jo sen perusteella, että yritykset tosiasiallisesti ilmoittivat sovituista hinnankorotuksista ja että näin ilmoitettuja hintoja käytettiin perustana asiakaskohtaisia myyntihintoja vahvistettaessa, voidaan todeta, että sekä salaisen hintayhteistyön tarkoituksena että sen vaikutuksena oli vakava kilpailun rajoittaminen".

76 Edellä esitetystä seuraa, että ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on täyteen harkintavaltaan perustuvan toimivaltansa nojalla katsonut, että sen toteamukset kilpailusääntöjen rikkomisen vaikutuksista eivät olleet sellaisia, että ne olisivat muuttaneet arvioinnin kilpailusääntöjen rikkomisen vakavuudesta muuksi, kuin mihin komissio itse oli päätynyt, tai tarkemmin sanottuna lieventäneet tällä tavoin arvioitua kilpailusääntöjen rikkomisen vakavuutta. Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on katsonut tapauksen erityisten olosuhteiden ja kilpailusääntöjen rikkomisen asiayhteyden perusteella, jotka se otti huomioon päätöksessä kuvatun laisina ja jotka on mainittu tämän tuomion 70 ja 71 kohdassa, sekä määrättyjen sakkojen varoittavuuden perusteella — jotka kaikki ovat seikkoja, jotka yhteisöjen tuomioistuimen oikeuskäytännön mukaan voidaan ottaa huomioon kilpailusääntöjen rikkomisen vakavuutta arvioitaessa (ks. em. yhdistetyt asiat Musique Diffusion française ym. v. komissio, tuomion 106 kohta; em. asia SPO ym. v. komissio, määräyksen 54 kohta ja em. asia Ferriere Nord v. komissio, tuomion 33 kohta) — ettei ollut syytä alentaa sakon määrää.

77 Kolmas valitusperuste on näin ollen hylättävä perusteettomana.

78 EY:n tuomioistuimen perussäännön 54 artiklan ensimmäisen kohdan mukaan silloin, kun muutoksenhaku todetaan aiheelliseksi, yhteisöjen tuomioistuin kumoaa ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen päätöksen. Yhteisöjen tuomioistuin voi joko ratkaista asian lopullisesti itse, jos asia on ratkaisukelpoinen, tai palauttaa asian ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen ratkaistavaksi.

79 Koska asiassa ei ole esitetty selvitystä siitä, mikä osuus valittajan vuoden 1990 liikevaihdosta tuli Feldmühleltä ja CBC:ltä, asia on palautettava ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimeen, jotta se harkitsee uudelleen sakon suuruuden tämän tuomion 37—40 kohdassa esitetyn huomioon ottaen, ja on määrättävä, että ratkaisu oikeudenkäyntikuluista annetaan myöhemmin.

Näillä perusteilla

YHTEISÖJEN TUOMIOISTUIN (viides jaosto)

on antanut seuraavan tuomiolauselman:

1) **Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen asiassa T-354/94, Stora Kopparbergs Bergslags vastaan komissio, 14.5.1998 antama tuomio kumotaan siltä osin kuin Stora Kopparbergs Bergslags SA on velvoitettu vastaamaan kilpailusääntöjen rikkomisista, joihin Feldmühle ja Papeteries Béghin-Corbehem ovat syyllistyneet ennen syyskuuta 1990.**

2) **Muilta osin valitus hylätään.**

3) **Asia palautetaan ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimeen.**

4) **Oikeudenkäyntikuluista päätetään myöhemmin.**

La Pergola Wathelet Edward

Jann Sevón

Julistettiin Luxemburgissa 16 päivänä marraskuuta 2000.

R. Grass

kirjaaja

A. La Pergola

viidennen jaoston puheenjohtaja